

O'ZBEK BOLALAR ADABIYOTI VAKILLARI

Mamatqulova Oygul Xoliqberdiyevna

Surxondaryo viloyati Denov tumani

39 – umumiy o'рта ta'lim maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola o'zbek bolalar adabiyotida o'qituvchining o'rni va ahamiyati haqida. Adabiyot bu insonni aqliy va ruhiy rivojlantiruvchi vositadir. Jahon adabiyoti orqali ham bolajonlar ko'plab ma'lumotlarga ega bo'lishlari mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, badiiy adabiyotning rivojlanishi jamiyatning umumiy rivojlanishi bilan uzviy bog'liqdir. Bolalar adabiyoti yildan-yilga rivojlanib bordi. 30-yillarga kelib u o'zining professional shoir va yozuvchilariga ega bo'la boshladi. Bolalar rassomlari she'riyat (Zafar Diyor, Adham Rahmat, Ilyos Muslim, Shukur Sa'dulla, Mahmud Akilov, Quddus Muhammadiy), Nasr (Majid Fayziy, Hakim Nazir) va Sadridin Ayniy, G'afur G'ulom, Hamid Olimjon, Oybek, Shokir Sulaymon va Elbeklar o'zbek bolalar adabiyoti rivojiga ham o'z hissalarini qo'shdilar.

Kalit so'zlar: adabiyot, bolalar adabiyoti, chet el adabiyoti, sharq adabiyoti, vosita, she'riyat, ertak.

KIRISH

Kitoblar yoshlarni yetuk va barkamol inson sifatida tarbiyalashda asosiy omillardan biri sanaladi. Har bir davlat, jamiyat o'z kelajagini qurishda bolalar tarbiyasida, ilm egallashida, qiziqqan sohasiga yo'naltirishda, uning kelajagini yaratishda alohida islohot va qonunlarida mustahkamlab qo'yadi. Bolalar va o'smirlar uchun yaratilgan badiiy, ilmiy, ilmiyommabop va publitsistik asarlar majmui bolalar adabiyoti sanaladi. Bularning asosiy qismini badiiy asarlar tashkil etadi. Jahon xalqlari, shu jumladan o'zbek xalqi bolalar adabiyotiga tezaytish, topishmoq, o'yin qo'shiqlari, rivoyat, afsona, ertak, matal, masal va doston singari aksariyat qismi bolalarga mo'ljallab yaratilgan og'zaki ijod namunalari kiradi. Bolalar adabiyotini bevosita bolalarga mo'ljallab yaratilgan va aslida bolalarga mo'ljallanmagan bo'lsada, keyinchalik bolalar adabiyotiga o'tib qolgan asarlarga ajratish mumkin.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zbek adabiy tanqidida bolalar o'zbek adabiyoti tarixini o'rganish bo'yicha ko'p ishlar qilindi. O'zbekbolalar adabiyoti tadqiqotchilari o'z izlanishlarini davom ettirmoqdalar va zamonaviy bolalar adabiyoti rivojlanishining asosiy bosqichlarini ochib bermoqdalar. Bolalar lirikasi ham tadqiqot markaziga kiradi. Biroq, bolalar lirikasini o'rganish mavzusi dolzarb bo'lib qolmoqda va yangi tadqiqot ob'ektlarini taklif etadi. Yosh avlodning axloqiy rivojlanishini bolalar adabiyoti va she'riyatisiz tasavvur qilib bo'lmaydi: "adabiyotni o'qitish jarayonida nafaqat mualliflar tomonidan asarlarga xos bo'lgan dono pedagogik g'oyalarni mohirlik bilan

ajratishvaulardanfoydalanish, balki ularning yordami bilan o'quvchining o'z-o'zini anglashini shakllantirish juda muhimdir" So'nggi yillarda O'zbekistonning bolalar she'riyatini tahlil qilib, bolalar she'riyatining o'ziga xos xususiyati, umuman bolalar adabiyoti singari, uning yoshiga bog'liqligiga e'tibor qaratish lozim. Afsuski, so'nggi yillardagi ba'zi nashrlarda o'quvchilarning yosh toifasi hisobga olinmagan. Yosh xususiyatini hisobga olish kerak, chunki maktabgacha va boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar uchun kitoblar nafaqatmazmuni, balki dizayni va dizayni bo'yicha ham yoshga mos kelishi kerak. Bolalar adabiyoti muammolari orasida alohida mavzu — bu bolalarni kattalar dunyosiga asta-sekin va og'riqlarsiz olib kirish vazifasidir. Ta'kidlanganidek, bolalar adabiyotidagi "kambag'allik" sabab bu jarayon amalga oshmayapti. Adabiyot bolalarning ko'plab qobiliyatini rivojlantiradi: izlanish, tushunish, tasavvur qilishga o'rgatadi. Yoshiga mos adabiyotlarni mutolaa qilish orqali ijtimoiy hodisalarni anglab katta hayotga bosqichma-bosqich moslashib boradi.¹ Po'lat Mo'min adabiyot ixlosmandlariga, xususan, yosh avlodga shoir, dramaturg sifatida tanish va yaqindir. U o'zining quvnoq she'rlari, zavqli qo'shiqlari, qiziqarli doston va ertaklari bilan bolalarning sevimli shoirlaridan biri bo'lib qolgan. 1992-yilda unga O'zbekiston xalq yozuvchisi faxriy unvoni berilgan. Po'lat Mo'min 1998-yilda «El-yurt hurmati» ordeni bilan taqdirlangan. U 1922-yil 24-dekabrda Toshkent shahrida tavallud topadi. Avval pedagogika bilim yurtida tahsil oladi. So'ng, Toshkent Davlat pedagogika institutini tugatib (1944), o'qituvchilik qiladi. 1948-1950 yillarda gazetalarda adabiy xodim, 1951-1952 yillarda O'zbekiston Davlat nashriyotida bolalar adabiyoti bo'limining mudiri bo'lib ishlaydi. 1954-1960 yillarda Yozuvchilar uyushmasida, 1962-1964 yillarda Madaniyat vazirligi qoshidagi San'at ishlari boshqarmasida xizmat qiladi. Po'lat Mo'minning adabiyot oldidagi xizmatlari xalq va hukumat tomonidan yuqori baholangan. 1992-yilda unga O'zbekiston xalq yozuvchisi faxriy unvoni berilgan. 1998-yilda esa «El-yurt hurmati» ordeni bilan taqdirlangan. 1949-yilga kelib uning «Sayrang, qushlar» nomli ilk to'plami chop etiladi. Ketma-ket «Bo'l, tayyor!», «Tish cho'tkasi ertagi» (1955), «Hunardan unar» (1958), «To'g'ri o'sgan gul bo'lar» (1960), «Aql qayerda bo'lar?» (1962), «Oltin nay» (1967), «Rahmatga rahmat!» (1969), «Eson va Omon» (1971), «Odob va oftob» (1971), «Yaxshilarga o'xshasam», «Gul va Piyoz», «Kuldi xiyol», «Men sevaman, sen sevasanmi?», «Oltin boshhoqlar», «66 oltin qo'l», «Ertaqdan ertakka» (1990), «Fardlar kitobi» (1993) va boshqa to'plamlari nashr etiladi. Uning so'nggi «Bolajon, bolajonim» kitobi 2004-yilda kitobxonlar qo'liga tegdi. Po'lat Mo'min dramaturg sifatida ham «Qovoqvoy bilan Chanoqvoy» (1970), «Suqatoy va Konfetvoy», «Bahodirning jasorati» kabi asarlarini yaratgan. U, ayniqsa, mohir qo'shiqchi shoir sifatida elga tanilgan. Shoirning «Indamadi», «Onadur ul, onadur», «Senga bir gap

¹ <http://marifat.uz/marifat/ruknlar/manaviat/4863.htm>

aytaman» kabi o'nlab qo'shiqlari o'zining sodda va ravonligi, musiqiy va xalqchilligi bilan xalqimiz yuragidan o'rin olgan. U mohir tarjimon sifatida A.S.Pushkin, V.Mayakovskiy, S.Marshak, S.Mixalkov, A.Barto, N.Nosov asarlarini o'zbek tiliga tarjima qilgan. U 2003-yilda vafot etgan.

XULOSA

Maktab darsliklarida keltirilgan Po'lat Mo'min, Xudoyberdi To'xtaboyev, A. Obidjon, Ezop, Jonatan Svift kabi bir qator bolalar adabiyoti yozuvchilari asarlarini o'quvchilar sevib mutolaa qiladilar. Ushbu yozuvchilarning asarlari bolalarga har tomonlama ta'lim va tarbiya berishga qodir bo'lgan noyob asarlar desak yanglishmagan bo'lamiz. Jahon adabiyotining o'zbek adabiyotidagi o'rni va ahamiyati beqiyosdir. Chunki jahon adabiyoti bolalarning fikrlashini rivojlantiradi, ularni har tomonlama rivojlanishlariga turtki va omil bo'ladi. Masalan Aka-uka Grimmlarning qaysi asarini olmag, hammasida ham, eng avvalo, mehnatkashlik, mehnatga muhabbat g'oyasi yotadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G.Rahimova. Ona tili va adabiyot(bolalar adabiyoti). O'quv qo'llanma. – Samarqand: SamDU, – 308-bet.
2. Husanboyeva Q., Niyozmetova R. Adabiyot o'qitish metodikasi. – Toshkent: “INNOVATSIYA-ZIYO”, 2020.
3. Borodich A.M. Bolalar nutqini rivojlantirish usullari. – M., 2014.
4. Husanboyeva Q., Niyozmetova R. Adabiyot o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2018.
5. Bolshova T.V. Biz ertakdan o'rganamiz. – Sankt-Peterburg, 2009A